

7. Smahin I.I. Struktura profesiinoi kompetentnosti pedahoha: normatyvno-funktsionalnyi pidkhid. [The structure of a teacher's professional competence: a normative-functional approach.] Narodna osvita. Vypusk 3 (33). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5001 [in Ukrainian]
8. Smahina T. M. (2021) Deontolohichnyi skladnyk otsiniuvalno-analitychnoi kompetentnosti pedahoha. [Deontological component of teacher's evaluation and analytical competence.] Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: «Pedahohika. Sotsialna robota». 2021. Vypusk 2 (49). S. 198–202. [in Ukrainian]

Durmanenko O. Formation of evaluation and analytical competence in future teachers of pre-school education institutions

In the process of implementation of the competence approach to professional training of future specialists, the problem of formation of evaluative and analytical competence is relevant. This competence enables the pedagogical workers of the pre-school education institution to objectively diagnose and analyze the quality of the organization of educational activities and its effectiveness in the context of the requirements of the state standard of preschool education. Hence, the urgency of the problem is obvious.

The purpose of the article is to analyze the content, forms and methods of forming the evaluative and analytical competence of future educators in the process of their professional training. In order to realize the defined goal, it is necessary to solve the following tasks: clarification of the content of the concept of evaluative and analytical competence of the educator of the preschool education institution and its structure; analysis of the specifics of the formation of evaluative and analytical competence in the process of studying by students of higher education of the educational component "Evaluation and quality assurance of preschool education" of bachelor's training, field of knowledge 01 Education / Pedagogy, specialty 012 Preschool education, according to the educational program Preschool education. Research methods: analysis, synthesis, generalization and systematization.

The article clarifies the definition of the researched concept as the ability of a future specialist to successfully perform professional functions, to carry out and analyze the results of monitoring the quality of educational activities in order to adjust the educational process in accordance with the capabilities and needs of education seekers, as well as to diagnose and interpret the real level of competence formation in education seekers in accordance with state standard of preschool education. In accordance with the structure of evaluative and analytical competence, a system of monitoring knowledge is defined as its cognitive component; operational and technological – monitoring skills and abilities; and also emphasized the motivational and value component as its personal component.

It has been proven that the normative educational component "Assessment and quality assurance of preschool education" of bachelor's training, field of knowledge 01 Education / Pedagogy, specialty 012 Preschool education, according to the educational program Preschool education (Lesia Ukrainka University) serves as one of the means of forming the evaluative and analytical competence of future teachers

Further research is needed to develop methodological recommendations for the selection of tools for diagnosing the formation of monitoring skills and abilities among students of higher education in the specialty 012 Preschool education.

Key words: *evaluative and analytical competence, monitoring, quality of preschool education, student of higher education, educational component.*

УДК 378.22:376

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.91.21>

Звєкова С. М.

**НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ КРИЗЬ ПРИЗМУ ВИМОГ
ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ**

Навчально-дослідницька діяльність є важливою складовою професійної підготовки майбутніх бакалаврів спеціальної освіти. Цей вид діяльності сприяє формуванню не тільки професійної компетентності, але і критичного мислення, творчих здібностей та навичок самостійної роботи. У сучасних умовах вимоги ринку праці до фахівців значно змінилися, тому педагогічні заходи повинні бути спрямовані на формування у студентів професійної компетентності, яка відповідає сучасним вимогам ринку праці. Для цього потрібно використовувати різні методи і прийоми навчання, які сприятимуть розвитку в майбутніх бакалаврів спеціальної освіти необхідних навичок і знань.

У статті висвітлено роль навчально-дослідницької діяльності, її методи та форми крізь призму вимог до професійної підготовки майбутніх бакалаврів спеціальної освіти. Представлено огляд розробленості теми у сучасній педагогічній науці. Наводиться власне визначення поняття «професійна підготовка майбутніх бакалаврів спеціальної освіти» на базі аналізу наукових робіт дослідників. Систематизовано вимоги, що висувуються до професійної підготовки майбутніх бакалаврів спеціальної освіти. Досліджуються способи їхньої реалізації у навчально-дослідницької діяльності студентів. Зокрема, пропонується застосовувати такі методи, як проектне навчання, використання інноваційних технологій, інтерактивних методів навчання (групові дискусії, рольові ігри, квести професійного характеру). Формами організації навчально-дослідницької діяльності у професійній підготовці майбутніх бакалаврів спеціальної освіти є практичні заняття, курсові та дипломні проекти, взаємодія з практикуючими фахівцями, спеціальні курси, методичні семінари для підвищення рівня підготовки викладачів до організації наукового пошуку із спеціальної освіти.

Здійснено аналіз пілотного дослідження, а саме результатів анкетування студентів III курсу педагогічного факультету спеціальності 016 Спеціальна освіта (логопедія). У анкетуванні взяли участь 20 студентів, які послідовно оцінили навчально-дослідну діяльність під час навчання у Ізмаїльському державному гуманітарному університеті.

Ключові слова: спеціальна освіта, навчально-дослідницька діяльність, професійна підготовка, бакалавр.

Освіта є ключовим фактором розвитку суспільства; вона не лише забезпечує людині необхідні знання, вміння та навички для розвитку особистості, а й впливає на економічне, соціальне та культурне життя країни. Особливо важливим є професійне навчання та підготовка майбутніх фахівців, які забезпечують ефективне функціонування соціуму у всіх його галузях.

Спеціальна освіта є важливою складовою системи освіти, яка забезпечує підготовку фахівців для роботи з людьми з особливими потребами. Навчально-дослідницька діяльність у професійній підготовці майбутніх бакалаврів спеціальної освіти є одним з ефективних способів формування необхідних знань, навичок та вмінь у здобувачів вищої освіти.

Аналіз наукових джерел з питань використання потенціалу навчально-дослідницької діяльності у професійній підготовці майбутніх бакалаврів спеціальної освіти переконує в тому, що ця проблема є надзвичайно актуальною. Так, М. Литвинова, яка вивчає роль навчально-дослідницької діяльності у професійній підготовці майбутніх учителів-дефектологів, правомірно зазначає, що навчально-дослідницька діяльність є важливим елементом професійної підготовки майбутніх фахівців та дозволяє студентам здобувати практичні навички та знання, необхідні для роботи з людьми з особливими потребами. Поряд з цим О. Беленька та І. Маруніч, які висвітлюють особливості організації навчально-дослідницької діяльності студентів спеціальності «соціальна робота», наголошують на тому, що навчально-дослідницька діяльність є одним з провідних методів формування необхідних знань та вмінь у студентів спеціальної освіти. Автори небезпідставно акцентують на тому, що саме в процесі навчально-дослідницької діяльності студенти здійснюють пошук, аналіз та оцінку інформації, у них формується критичне мислення та самостійність у прийнятті рішень [1].

Натомість М. Іваненко підкреслює значущість навчально-дослідницької діяльності в професійній підготовці майбутніх бакалаврів спеціальної освіти саме в аспекті її потенціалу у формуванні креативних здібностей студентів. Автор вказує, що студенти, які беруть участь у наукових проєктах та дослідженнях, більш активно набувають практичних навичок, розвивають здатність до самостійної роботи та здійснення аналізу отриманих результатів [4].

Ці ідеї простежуються й у науковій праці О. Косаревої, яка вивчає вплив навчально-дослідницької діяльності на професійну компетентність майбутніх бакалаврів спеціальної освіти. Науковець підкреслює, що в процесі науково-дослідницької діяльності здобувачі вищої освіти отримують досвід роботи з літературою, генерації та втілення дослідницького задуму, організації емпіричного дослідження, аналізу отриманих результатів. Автор доводить, що навчально-дослідницька діяльність позитивно впливає на розвиток професійних компетенцій студентів.

На суто організаційних аспектах навчально-дослідницької діяльності у процесі підготовки майбутніх бакалаврів спеціальної освіти зупиняється І. Швець. Так, автор вказує на необхідність створення науково-дослідницьких груп, що дозволяє краще організувати студентський науковий пошук, інтегрувати наукові методи в навчальний процес закладів вищої освіти, актуалізувати вміння самостійної роботи [8, с. 15].

Варто наголосити, що останнім часом перехід до дистанційного навчання актуалізувало проблеми розробки та впровадження інноваційних форм і методів навчання та дослідження. Наприклад, особливу увагу науковців привернула проблема розробки та застосування проєктно-орієнтованого навчання як виду науково-дослідницької діяльності здобувачів вищої освіти. Зокрема Х. Chen, Х. Huang розкрили вплив проєктно-орієнтованого навчання на розвиток критичного мислення та формування вміння розв'язувати проблеми у майбутніх викладачів [9]. До того ж S. Kim, J. Kim висвітлили вплив програм STEM-освіти на творчість, вміння розв'язувати проблеми та самоефективність старшокласників [10].

Утім роль науково-дослідницької діяльності у професійній підготовці майбутніх бакалаврів спеціальної освіти потребує більш ґрунтовного висвітлення.

Мета статті – розкрити методи та форми організації навчально-дослідницької діяльності майбутніх бакалаврів спеціальної освіти різь призму вимог до їхньої професійної підготовки.

Завдання статті – висвітлити сутність та особливості професійної підготовки майбутніх бакалаврів спеціальної освіти, сформулювати основні вимоги до неї, найважливіші методи та форми організації навчально-дослідницької діяльності, схарактеризувати результати емпіричного дослідження

У сучасних реаліях та з урахуванням огляду фахової літератури професійну підготовку майбутніх бакалаврів спеціальної освіти доцільно розкрити як систему педагогічних заходів, спрямованих на формування у студентів професійної компетентності відповідно до вимог сучасного ринку праці. Сутність професійної підготовки майбутніх бакалаврів спеціальної освіти доцільно розкрити як процес формування системи загальних та спеціальних компетентностей, котрі актуалізуються в процесі практичної реалізації завдань фахової діяльності, в тому числі інноваційного характеру. Професійна підготовка майбутніх бакалаврів спеціальної освіти має забезпечувати розвиток не тільки теоретичних знань, а й практичних умінь, сприяти збагаченню досвіду, відповідаючи запитам високої конкурентоспроможності.

Слід підкреслити, що згідно зі стандартами вищої освіти в Україні, професійна підготовка майбутніх бакалаврів спеціальної освіти передбачає отримання ними знань, умінь та навичок, необхідних для виконання професійних завдань відповідно до вимог ринку праці. Згідно зі стандартами бакалаврської освіти, ці вимоги повинні враховувати особливості професії, що вивчається, та включати у себе підготовку майбутніх фахівців до здійснення науково-дослідної діяльності, підвищення рівня їхньої професійної майстерності та розвитку особистісних якостей.

Однією з пріоритетних особливостей підготовки є формування системи компетентностей, які є необхідними для успішної професійної діяльності з дітьми з особливими потребами з урахуванням вітчизняних та зарубіжних інноваційних здобутків. Наголосимо, що згідно з дослідженнями, проведеними Г. Мітрофановою, компетентність майбутніх бакалаврів спеціальної освіти включає у себе цінності, мотиви, настанови, знання, вміння, досвід та особистісні якості [5, с. 58].

Іншою важливою особливістю професійного становлення майбутніх бакалаврів спеціальної освіти є підвищення ефективності саме практичної складової їхньої підготовки до роботи з дітьми. Згідно з дослідженнями, проведеними І. Яремчуком, високий рівень практичної підготовки, яка містить розгалужену систему практичних занять обов'язкових та вибіркових освітніх компонентів, а також різні види практик, дає можливість постійно розвивати систему набутих знань та оволодівати на цій основі найсучаснішими методами спеціальної освіти.

До того ж професійна підготовка майбутніх бакалаврів спеціальної освіти має передбачати формування загальних компетентностей, які необхідні для успішної роботи в будь-якій галузі; наголосимо, що серед таких компетентностей пріоритетними є інформаційно-технологічна, комунікативна, соціальна, міжкультурна тощо. Додамо, що неабиякої значущості набуває й здатність до критичного мислення, самостійної роботи, командної діяльності, генерації творчих ідей.

Серед найважливіших вимог до професійної підготовки майбутніх бакалаврів спеціальної освіти має сенс виокремити такі, як-от

- знання теоретичних основ та методів спеціальної освіти. Це актуалізує необхідність оволодіння студентами основними теоретичними підходами до спеціальної освіти, практичним досвідом взаємодії з дітьми з особливими потребами, а також розуміння потреб дітей з різними видами і ступенями фізичних, розумових та поведінкових порушень;

- володіння професійними навичками, що відображає здатність створювати індивідуальні плани навчання та розвитку для дітей з особливими потребами, використання різноманітних педагогічних методів та технологій, управління класом, взаємодію з батьками та колегами;

- озвиток критичного мислення та проблемного мислення; ця вимога віддзеркалює необхідність підготовки майбутніх бакалаврів до аналізу та оцінки різних підходів до впровадження спеціальної освіти, визначення проблем у навчальному процесі та пошуку ефективних рішень для їх вирішення;

- володіння комунікативними вміннями, що відбиває здатність здобувачів вищої освіти ефективно спілкуватися з дітьми з особливими потребами, їхніми батьками, колегами та іншими учасниками освітнього процесу. Наголосимо, що це включає вміння вести діалог, використовувати також і сучасні інформаційно-комунікаційні технології та наочні матеріали;

- розуміння соціально-культурного контексту: майбутні бакалаври повинні аналізувати та створювати сприятливий для дітей з особливими потребами соціальний та культурний контекст, в якому вони виховуються, досліджувати, як він впливає на їхнє навчання та розвиток. Варто акцентувати на важливості того, що бакалаври спеціальної освіти мають бути здатними працювати з представниками різних культур, виявляючи толерантність й повагу.

Наголосимо, що важливим засобом реалізації окреслених вище вимог є саме навчально-дослідницька діяльність, котра може бути організована із застосуванням різноманітних методів. Так, одним із ефективних методів є проєктне навчання; науковці (О. Тарасенко) доречно пропонують за допомогою проєктів розширювати практичний досвід здобувачів вищої спеціальної освіти, розвивати до того ж їхні комунікативні навички та вміння працювати в команді, що є необхідними для майбутньої професійної діяльності [7].

Не менш важливими є й інноваційні технології, зокрема О. Бойко наголошує на використанні цих технологій як засобу створення інтелектуально-пізнавальної мотивації здобувачів вищої освіти й підвищення рівня результативності навчального процесу. Науковець у цьому контексті акцентує на важливості організації віртуальних лабораторій, що дозволяють майбутнім бакалаврам спеціальної освіти отримати практичні навички без необхідності доступу до фізичних лабораторій [2].

Використання інтерактивних методів навчання, таких як групові дискусії, рольові ігри, квести професійного характеру тощо, допомагає залучити студентів до активної навчальної діяльності та забезпечує їхню активну участь у процесі самопідготовки як фахівців-дослідників.

Аналіз наукових публікацій дозволив систематизувати форми організації навчально-дослідницької діяльності у професійній підготовці майбутніх бакалаврів спеціальної освіти, серед яких доцільно назвати такі, як-от:

- практичні заняття,
- курсові та дипломні проєкти,

- взаємодія з практикуючими фахівцями,
- спеціальні курси,
- методичні семінари для підвищення рівня підготовки викладачів до організації наукового пошуку із спеціальної освіти.

Насамперед зазначимо, що в процесі практичних занять студенти мають змогу взаємодіяти з дітьми з особливими потребами та навчатися застосовувати педагогічні методи та технології, що допомагає їм отримати практичні навички та підвищити рівень своєї компетентності.

Натомість виконання курсових та дипломних проектів дає студентам можливість збагачувати наукові знання та застосувати вміння на практиці в ході проведення емпіричних досліджень, розвиваючи свої дослідницькі навички.

У цьому аспекті значущою є й взаємодія з практикуючими фахівцями, які можуть поділитися своїм досвідом та знаннями про роботу з дітьми з особливими потребами та допомогти студентам оволодіти методами та прийомами того, як ефективно застосовувати свої знання та вміння на практиці.

Наголосимо й на важливості впровадження в навчально-виховний процес спеціальних курсів у форматі вибіркового освітніх компонентів, котрі дозволяють студентам досліджувати специфіку роботи з дітьми з особливими потребами та отримувати нові знання та практичні навички від викладачів-науковців у галузі спеціальної освіти.

Окрім окресленого вище, для забезпечення якісної підготовки майбутніх бакалаврів спеціальної освіти до роботи з дітьми з особливими потребами необхідно мати висококваліфікованих викладачів, які мають досвід такої діяльності та володіють необхідними компетенціями. Отож актуальним є залучення викладачів до методичних семінарів з метою розвитку у них готовності до розробки й впровадження методичного забезпечення навчального процесу в розрізі окресленої проблеми. Також важливим елементом є підготовка викладачів до розробки методичних рекомендацій та вказівок для навчального процесу, яке допомагає студентам засвоїти теоретичні знання та практичні навички роботи з дітьми з особливими потребами.

Задля оцінювання ролі навчально-дослідницької діяльності крізь призму вимог до професійної підготовки майбутніх бакалаврів спеціальної освіти нами було проведене пілотажне дослідження, а саме анкетування студентів III курсу педагогічного факультету спеціальності 016 Спеціальна освіта (логопедія). У анкетуванні взяли участь 20 студентів, які послідовно оцінили навчально-дослідницьку діяльність під час навчання у Ізмаїльському державному гуманітарному університеті.

Отримані результати показали, що 70% респондентів у цілому задоволені пропедagogічною роботою до підготовки студентів до проведення навчально-дослідницької діяльності в університеті; так, на запитання «Чи задоволені Ви рівнем знань та вмінь, які Ви отримали в процесі підготовки до навчально-дослідницької діяльності?» позитивно відповіли 80% студентів. Рівень організації навчально-дослідницької діяльності у закладі вищої освіти був оцінений як високий 70% студентів, середній – 25%, низький – лише 5%. При цьому, як зазначили студенти, є високим ступінь підтримки здобувачів вищої освіти з боку викладацького складу (75%), при цьому 25% респондентів оцінили ступінь підтримки як середній.

На запитання «Як Ви оцінюєте ефективність використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процесі організації навчально-дослідницької діяльності майбутніх бакалаврів спеціальної освіти?» 70% респондентів указали на високий рівень, 30% – на середній рівень.

Щодо впливу навчально-дослідницької діяльності на подальшу кар'єру студентів, 80% опитаних заявили, що навчально-дослідницька діяльність на високому рівні впливає на їхню кар'єру та допомагає в здобутті більш високої посади, лише 20% вважають, що такий вплив може бути оцінений на середньому рівні.

Висновки. Професійну підготовку майбутніх бакалаврів спеціальної освіти доцільно розглядати як процес формування системи загальних та спеціальних компетентностей, котрі актуалізуються в процесі практичної реалізації завдань фахової діяльності, в тому числі інноваційного характеру. Найважливіші вимоги до професійної підготовки майбутніх бакалаврів спеціальної освіти є такі, як-от знання теоретичних основ та методів спеціальної освіти; володіння професійними навичками, що віддзеркалює спроможність розробляти студентами індивідуальні плани навчання та розвитку для дітей з особливими потребами; розвиток критичного та проблемного мислення; володіння комунікативними вміннями, здатністю спілкуватися як з дітьми з особливими потребами, так і їхніми батьками, колегами; розуміння соціально-культурного контексту, сприятливого для дітей з особливими потребами, врахування особливостей середовища, в якому вони зростають.

Пріоритетним засобом реалізації окреслених вище вимог є навчально-дослідницька діяльність, котра може бути організована із застосуванням таких методів, як, наприклад, проектне навчання, використання інноваційних технологій, інтерактивних методів навчання (групові дискусії, рольові ігри, квести професійного характеру). Формами організації навчально-дослідницької діяльності у професійній підготовці майбутніх бакалаврів спеціальної освіти є практичні заняття, курсові та дипломні проекти, взаємодія з практикуючими фахівцями, спеціальні курси, методичні семінари для підвищення рівня підготовки викладачів до організації наукового пошуку із спеціальної освіти.

З метою оцінки ролі та якості організації навчально-дослідницької діяльності у професійній підготовці майбутніх бакалаврів спеціальної освіти, було проведено анкетування студентів III курсу педагогічного факультету спеціальності 016 Спеціальна освіта (логопедія). У анкетуванні взяли участь 20 студентів, які оцінили навчально-дослідницьку діяльність під час навчання у Ізмаїльському державному гуманітарному університеті.

Аналіз результатів показав у цілому високу оцінку студентами ролі та якості організації навчально-дослідної діяльності у професійній підготовці майбутніх бакалаврів спеціальної освіти.

Перспективи наукових розвідок полягають у розробці та впровадженні методичного інструментарію реалізації педагогічних умов формування дослідницької компетентності майбутніх бакалаврів спеціальної освіти.

Використана література:

1. Бельська О. Л., Маруніч І. В. Організація навчально-дослідницької діяльності студентів спеціальності «Соціальна робота». *Науковий журнал «Фізико-математична освіта»*. Випуск 2(5), Суми, 2016.
2. Бойко О. А. Використання інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх фахівців. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, Львів, 2017.
3. Дослідницька робота здобувачів вищої освіти: навчально-методичний посібник для студентів спеціальності 016 «Спеціальна освіта» / укл. І. М. Дичківська, О. А. Козлюк, Г. М. Косарева, О. І. Косарева, Т. О. Павлюк, Н. М. Руденко, О. І. Степанова, Н. Ф. Федорова, О. В. Войтович, О. І. Юрчук ; за заг. ред. І. М. Дичківської, О. А. Козлюк. Рівне : РДГУ, 2019. 112 с.
4. Іваненко М. І. Роль навчально-дослідницької діяльності у професійній підготовці майбутніх бакалаврів спеціальної освіти. Київ : Генеза, 2018.
5. Мітрофанова Г. Я. Шляхи інновацій до нових стандартів: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів «Сучасний менеджмент: тенденції, проблеми та перспективи розвитку», Дніпро, 2019. С. 56-64.
6. Стандарти вищої освіти України: Міністерство освіти та науки України. Електронний ресурс. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>
7. Тарасенко О. М. Проектна методика навчання як засіб підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. *Вісник Сумського університету*. Випуск 4 (18). Суми, 2018.
8. Швець І. О. Організація дослідно-експериментальної діяльності дітей в природі. Кременець, 2020. 21 с.
9. Chen, X., & Huang, X. The Effects of Project-Based Learning on Critical Thinking and Problem Solving Skills of Preservice Teachers. NYC : Printing Press. Issue 1, 2022.
10. Kim, S., Kim, J. An Analysis of the Effect of the STEM Education Program on the Creativity, Problem Solving Ability and Self-efficacy of Middle School Students, Longon : Oxford University, 2022.
11. Sushchenko, L., Gladyshev, M., Zubtsova, Y., Sushchenko, R., Kniazian, M. Organization of Research Work of Future Pedagogues in Higher Education Institutions: Experiential Learning Results. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 12(1), 2020. С. 265–290. doi:10.18662/rrem/213

References:

1. Bielienska O. L., Marunych I. V. (2016) Orhanizatsiia navchalno-doslidnytskoi diialnosti studentiv spetsialnosti [Organization of educational and research activities of students majoring in "Social Work"]. Scientific journal "Physical and mathematical education". Issue 2(5), Sumy. [in Ukrainian]
2. Boiko O. A. (2017) Vykorystannia innovatsiinykh tekhnolohii u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh fakhivtsiv [Use of innovative technologies in professional training of future specialists]. Bulletin of the Lviv Polytechnic National University, Lviv. [in Ukrainian]
3. Doslidnytska robota zdobuvachiv vyshchoi osvity: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv spetsialnosti 016 "Spetsialna osvita" (2019) / Ukl. I. M. Dychkivska, O. A. Kozliuk, H. M. Kosarieva, O. I. Kosarieva, T. O. Pavliuk, N. M. Rudenko, O. I. Stepanova, N. F. Fedorova, O. V. Voitovych, O. I. Yurchuk; Za zah. red. I. M. Dychkivskoi, O. A. Kozliuk [Research work of students of higher education: educational and methodological guide for students of specialty 016 "Special education"]. Rivne : RDSU. 112 p. [in Ukrainian]
4. Ivanenko M. I. (2018) Rol navchalno-doslidnytskoi diialnosti u profesiinii pidhotovtsi maibutnikh bakalavriv spetsialnoi osvity [The role of educational and research activity in the professional training of future bachelors of special education]. Kyiv : Geneza. [in Ukrainian]
5. Mitrofanova H. Ya. (2019) Shliakhy innovatsii do novykh standartiv [Paths of innovation to new standards] : materials of the IV International Scientific and Practical Conference of Young Scientists and Students "Modern Management: Trends, Problems and Development Prospects", Dnipro. P. 56–64. [in Ukrainian]
6. Standarty vyshchoi osvity Ukrainy [Standards of higher education of Ukraine]: Ministry of Education and Science of Ukraine. Electronic resource. Access mode: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti> [in Ukrainian]
7. Tarasenko O. M. (2018) Proektna metodyka navchannia yak zasib pidvyshchennia yakosti pidgotovky maibutnikh fakhivtsiv [Project training method as a means of improving the quality of training of future specialists]. Sumy University Bulletin : issue 4 (18). Sumy. [in Ukrainian]
8. Shvets I. O. (2020) Orhanizatsiia doslidno-eksperymentalnoi diialnosti ditei v pryrodі [Organization of children's experimental activities in nature. Kremenets]. 21 p. [in Ukrainian]
9. Chen, X., & Huang, X. (2022) The Effects of Project-Based Learning on Critical Thinking and Problem Solving Skills of Preservice Teachers. NYC: Printing Press. Issue 1.
10. Kim, S., Kim, J. (2022) An Analysis of the Effect of the STEM Education Program on the Creativity, Problem Solving Ability and Self-efficacy of Middle School Students, Longon: Oxford University.
11. Sushchenko, L., Gladyshev, M., Zubtsova, Y., Sushchenko, R., Kniazian, M. (2020) Organization of Research Work of Future Pedagogues in Higher Education Institutions: Experiential Learning Results. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 12(1). С. 265–290. doi:10.18662/rrem/213

Zviekova S. Educational and research activities through the prism of requirements for the professional training of future bachelors of special education

Educational and research activity is an important component of the professional training of future bachelors of special education. This type of activity contributes to the formation of not only professional competence, but also critical thinking, creative abilities and independent work skills. In modern conditions, the requirements of the labor market for specialists have changed significantly, so pedagogical measures should be aimed at forming professional competence in students that meets the modern requirements of the labor market. To do this, it is necessary to use various methods and teaching methods that will contribute to the development of the necessary skills and knowledge in future bachelors of special education.

The article highlights the role of educational and research activity, its methods and forms through the prism of requirements for professional training of future bachelors of special education. An overview of the development of the topic in modern pedagogical science is presented. The actual definition of the concept of "professional training of future bachelors of special education" is given based on the analysis of scientific works of researchers. The requirements for the professional training of future bachelors of special education have been systematized. Ways of their implementation in the educational and research activities of students are studied. In particular, it is suggested to use such methods as project-based learning, use of innovative technologies, interactive learning methods (group discussions, role-playing games, professional quests). The forms of organization of educational and research activities in the professional training of future bachelors of special education are practical classes, course and diploma projects, interaction with practicing specialists, special courses, methodical seminars to improve the level of training of teachers for the organization of scientific research in special education.

An analysis of the pilot study was carried out, namely the results of the survey of students of the 3rd year of the Faculty of Pedagogy, specialty 016 Special education (speech therapy). 20 students took part in the survey, who consistently evaluated the educational and research activities during their studies at the IZmail State Humanitarian University.

Key words: special education, educational and research activity, professional training, bachelor's degree.

УДК 1:378

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.91.22>

Іванашко О. Є., Козак А. В., Книш Т. В.

**ЕФЕКТИВНІСТЬ ТА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ**

Контекст розвитку системи вищої освіти останніх років є кризовим, що пов'язано не тільки із внутрішніми процесами у парадигмі ЗВО, а насамперед із соціальною природою освіти, яка залежить від суспільних умов функціонування. За останнє триріччя освіта в глобальному вимірі сильно постраждала й мусила суттєво трансформуватися внаслідок пандемії коронавірусу. Однак у випадку з Україною кінець цієї кризи наклався на нову, викликану воєнними діями в державі. Війна становить уже не ідейну кризу, якими були стурбовані науковці світу впродовж усієї історії розвитку освіти, а реальну фізичну загрозу і суб'єктам освіти, і інфраструктурі та всій мережі ЗВО держави. Тому вивчення питань діяльності вищих країни в умовах кризових явищ є актуальним для всього українського суспільства. Метою статті є проведення комплексного інформаційно-оцінного аналізу ефективності та результативності освітнього процесу у вищій школі в умовах кризових явищ на основі узагальнення світового досвіду боротьби з кризою ковідного етапу та вітчизняного досвіду протистояння деструктивному впливу війни. У розвідці окреслено поняття кризових явищ, визначені риси кризи в освіті. Проаналізовано наявну літературу з теми, зокрема наукові праці та законодавчі акти, на основі яких здійснюється освіта у вишах. Виявлено брак чіткості в окресленні лексем «ефективність» і «результативність» вищої освіти у чинних законах про освіту. Зроблено пропозиції щодо вирішення цієї проблеми. Водночас проаналізовано постановку питання про ефективність і якість освіти у закордонному дискурсі, який, порівняно з українським, є значно прогресивнішим і має набагато більше дієвих напрацювань. Окреслено кризові наслідки ковідного періоду для освіти в глобальних масштабах, а також структуровано подано наслідки теперішньої кризи. Запропоновано перелік заходів для стимулювання ефективності й результативності освітньої діяльності українських ЗВО за умов теперішньої кризи. Визначено ракурс для подальших досліджень, які пропонується зосередити на практичних сторонах теоретично вже обґрунтованого питання.

Ключові слова: якість освіти, вища школа, заклад вищої освіти (ЗВО), ефективність освіти, кризові явища, пандемія Covid-19, воєнний стан, моделі освіти, криза освіти.

Вища школа є соціальною освітньою інституцією, яка має багатовекторні зв'язки із соціумом, детермінуючись ним і задовольняючи його мультивекторні потреби. А тому вища освіта глибоко залежить від процесів, що характеризують суспільство в локальному, регіональному, загальнодержавному чи світовому масштабах. Так, останнє триріччя стало переворотним глобально – принаймні для всіх розвинених країн світу, які, здавалося б, мали деяку резистентність до несприятливих процесів у соціумах, аби завадити їм настільки докорінно вплинути на функціонування соціальних інститутів. Ідеться насамперед про збої, спричинені пандемією Covid-19 у багатьох секторах повсякденного життя. Проте екстремні умови функціонування